
Stanje i perspektive političke znanosti

Bilješka
UDK: 330.101
Primljeno: 16. listopada 2001.

**Reutemeljenje kroz političku ekonomiju: negativni kapital i
nova globalna politička znanost**

DAG STRPIĆ*

Sažetak

Th. Lowi je 1969. označio kraj razdoblja *Big Governmenta* u američkoj politici i teoriji. A 2001. obznanjuje konac fundamentalističkog neoliberalizma u aktualnoj politici i teoriji, napose na polju globalizacije i svjetskog korporacijskog sustava. Smatra da će ih politička znanost s političkom ekonomijom razumjeti bolje nego što to uspijeva ekonomiji bez političke ekonomije. Autor bilješke prihvaća "Lowijev izazov" i s njim formulira "agendu za novu globalnu politologiju" i "agendu za novu globalnu političku ekonomiju", navodeći i niz svojih tekstova u kojima je to već ranije činio, te podsjeća kako je političko-ekonomskim analitičkim pristupom odmah točno predvidio promjenu u američkoj politici nakon terorističkog udara na SAD, i izostanak velike ekonomske krize, za razliku od vodećih američkih ekonomista od kojih su najbolji to mogli tek nekoliko tjedana kasnije.

Ključne riječi: politologija, politička ekonomija, država, globalizacija, ekonomska kriza

Big Government u globalizaciji: kome zvono zvoni?

Theodora Lowija, profesora Političkih institucija na poznatom američkom sveučilištu Cornell (Lowi/Ginsberg, 1995.), mogli bismo najkraće predstaviti kao čovjeka koji zna kome zvono zvoni.

Prije pune trećine stoljeća, njegova knjiga *The End of American Liberalism* (1969., 1979.) označila je konac jednog velikog razdoblja novije američke političke, i ne samo političke, povijesti. Nije se radilo samo o kraju ere stranačke vladavine američkih demokrata od Roosevelta do Kennedyja, nego i o sutonu jedne velike političke ideje (gotovo bi se moglo kazati da je bila riječ o pravom političko-ekonomskom svjetonazoru). Bila je to noseća političko-ekonomska ideja srednje trećine XX. stoljeća o akutnom

* Dag Strpić, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Politička ekonomija.

svladavanju i trajnom sprječavanju ekonomskih kriza javnim politikama mreže *Big Governmenta*, široko razraslog spleta institucija američke državne vlasti. Ideja je u Americi razvijana teorijskim radom i utjecajem ponajprije Henryja Georgea, Johna R. Commonsa i Johna Maynarda Keynesa. U široj znanstvenoj i drugoj javnosti poznatija u aspektu svojevrsnog nastavka politike *welfare statea*, države blagostanja (s nizom velikih teorijskih i političkih imena koja su je utemeljila i razvila na prijelazu XIX. u XX. stoljeće), te anticikličke ekonomske politike, to je ideja koja je u Americi i općenito na svjetskome Zapadu utemeljila politički razvoj paralelan i nadmoćan razvoju “realnoga socijalizma” na Istoku.

U dijelom paralelnom slijedu, tu je negdje bio i početak epohe *New Politics* u chicaškoj tradiciji od Merriama do Almonda, bihevioralne revolucije u empirijskoj političkoj znanosti i njezinim istraživanjima, novijeg žurnalističkog “realizma” u međunarodnim političkim odnosima, te (u kasnijoj fazi) i shematizirane sistemske teorije u komparativnoj politici. Već je 1969. Lowi pokazao da je tom razdoblju u američkoj povijesti praktičke politike s Johnsonovom administracijom došao kraj.

Our Millenium: Political Science Confronts the Global Corporate Economy (2001.), članak nastao na osnovi Lowijeve predsjedničke adrese na svjetskom kongresu IPSA-e u Quebecu o globalizaciji 1. kolovoza 2000., želi označiti početak kraja još jednog razdoblja u praktičnoj politici (utemeljenog i razvijanog fundamentalističkim ekonomskim neoliberalizmom), ali ovoga puta istodobno i u političkoj znanosti, pa možda i u društvenim znanostima uopće.

Taj je početak kraja jednog puta u znanosti već naznačen u osamdesetima (s fokusom negdje oko 1985.) teorijskim kretanjem poznatim pod nazivom “povratak državi”, u koje se i Lowi na svoj način bio uključio (Lowi, 1992.: *The State in Political Science: How we become what we study*), te sramežljivim ponovnim približavanjem političke znanosti humanističkim znanostima – osobito preko političke ekonomije. I u znanosti, ali osobito u praktičnoj politici, on je označen recentnim zahuktavanjem globalizacijskih procesa, a osobito terorističkim napadom na SAD, koji se dogodio nepunih pola godine nakon objavljivanja Lowijeva članka i koji ga čini još aktualnijim, što je iznimno za jedan teorijski rad.

Lowijev izazov za stoljeće političke znanosti

Lowijev prvi zaključak u ovome za politologiju i društvene znanosti strateški značajnom članku jest da je od političkih ciljeva iz razdoblja hladnoga rata u svijetu – “sloboda umjesto ropstva, demokracija umjesto diktature, te ljudska prava za sva ljudska bića”, odnosno: “sloboda govora, slobodni izbori, sloboda istraživanja i sloboda poduzeća” – ostvaren samo posljednji. I, dapače, da je ekonomskom ideologijom, koja preko obrazaca ravnoteže u samoregulirajućem *laissez-faire* sustavu vlada u doba globalizacije (Strpić, 1998.a, 2000., 2001.), izvršeno reduciranje svih tih ciljeva na posljednje sredstvo: na slobodu velikih korporacija. Uz ocmnjivanje države kao institucije koja je slobodno tržište omogućila i pruža mu stalnu i nekritičku potporu.

Prema Lowiju, upravo politička znanost istražuje “pojave koje ekonomija odstranjuje kao svoje vanjske pretpostavke” (Lowi, 2001.: 132; Strpić 1996., 2000., 2001.). U

procesima globalizacije politolozi bi morali razviti njihovo razumijevanje koje doista može spasiti više demokracije od represije tirana – kako političkih, tako i korporacijskih. A to je moguće samo globalnom teorijom koja će poći od političke ekonomije.

“To bi nas dovelo gotovo onamo gdje su politička i ekonomska znanost bile prije točno jednog stoljeća, netom prije nego što su se razdvojile na dvije odvojene discipline. Nijedna ne bi morala napustiti aktualne predmete ili metode istraživanja. Obje bi svakako morale nanovo izumjeti svoje termine diskursa” (Lowi, 2001.: 148; Strpić 1998., 2000., 2001.). Pritom *Naš milenij* za Lowija ipak znači nadasve politološki milenij, ili barem najavu politološkog XXI. stoljeća, nakon što je “ekonomskom” XX. stoljeću upravo odzvonilo.

Agenda za novu globalnu političku znanost

U prethodnoj konvergenciji ideja, za takav smjer politologijske i političko-ekonomijske strategije – vjerojatno ne posljednji put, ali niti prvi – pledirao sam u Varšavi, u travnju 2000. na srednjoeuropskom politološkom simpoziju o globalizaciji, pri osnivanju CEPESA-e (Strpić, 2000.), te, ubrzo nakon toga, na *Prvoj konferenciji katedri za ekonomsku teoriju fakulteta društvenih znanosti hrvatskih sveučilišta* (Strpić, 2001.). Lowijeva skica teorije negativnog kapitala (Lowi, 2001., Keller *et al.*, 2000.), upozoravanje na značenje politološkog političko-ekonomskog pristupa političkim i ekonomskim procesima koji se zbivaju globalno pa tako moraju biti i analizirani, te agenda za novu globalnu političku znanost čije reutemeljivanje mora poći od političke ekonomije kao one grane političke znanosti koja je za to koliko-toliko već pripravna – uvjetno rečeno, moju potporu imaju osobito eksplicitno posljednjih osam godina (Strpić, 1986., 1996., 1997., 1998., 2000., 2001.).

Proces takvoga reutemeljivanja bit će, međutim, praćen silnim poteškoćama koje Lowi – kao politolog kojemu samom politička ekonomija nije u fokusu bavljenja – i ne mora vidjeti. Slično kao ni poznati svjetski ekonomisti (Rodrik, 1996.), koji apeliraju na politološku pomoć kroz političku ekonomiju. Doći do takvog uvida iz druge znanstvene grane ili čak druge znanosti – znači već jako mnogo.

Na tragu velikih i disciplinarno raznorodnih političko-ekonomskih nastojanja prošloga stoljeća (Conrad, 1909.; Commons, 1934., Schumpeter, 1939., Polanyi, 1944., Hayek, 1948. i 1973.-78., Braudel, 1949., i 1979., Lindblom, 1971., Wallerstein, 1974. i 1980., Hirschman, 1981., Murakami, 1987., Rostow, 1990.), u teorijski i praktičnopolitički koštac s Novom ekonomijom može se uhvatiti samo Nova politička ekonomija. Njoj i samoj treba novo metodologijsko i ekonomijsko i politologijsko restrukturiranje na osnovi jasnijeg i dosljednijeg fundamentalnog političko-ekonomskog pristupa rješavanju egzistencijalno urgentnih svjetskih problema. Ništa manje nego ekonomiji i politologiji u cjelini (Strpić, 2000., 2001.). Nužna joj je i stroža ogranačka strukturiranost po uzoru na cjelinu političke znanosti (Strpić, 2001.c). Kako takva Nova politička ekonomija može biti uspješnija od *mainstreama* ekonomije u analizi aktualnih svjetskih i političkih i ekonomskih kriznih procesa, pokazao sam posve nedavno na primjeru ažurnog predviđanja političko-ekonomskih posljedica terorističkog udara na SAD i nužne

promjene opće političke orijentacije Bushove administracije. U tome mi je pomogao i Lowijev rad, pa sam ga i citirao.¹

Obnova cjeline politologije, dakako, ne može se svesti na takvo restrukturiranje političke ekonomije i na njezino strože politološko profiliranje, niti na puki povratak političko-ekonomskim, javno-političkim i jurisprudencijskim “znanostima države” kakve su bile prije jednog stoljeća (Conrad, 1907.-1909.). Iako Lowi (2001.) s pravom upozorava na taj korijen suvremenih društvenih znanosti, a i ja sam u Varšavi u proljeće 2000. ukazao na nužnost razumijevanja recentne globalizacije i iz srednje-europskih i mediteranskih, a ne samo britanskih tradicijskih političko-ekonomskih i političko-kameralnih rakursa.

No kao što političkoj ekonomiji treba novo klasično reutemeljenje, i kao što ona to već dugo zna (npr. Rostow, 1990., Strpić, 2000.), politička znanost u cjelini također treba takav obnovljeni fundamentalni teorijski temelj. Bez njega neće biti ni Nove političke ekonomije.

Takav temelj političkoj znanosti treba ne samo u njezinoj cjelini, nego i u svakoj od njezinih grana posebno: u političkoj teoriji i metodologiji, u analizi političkih institucija i procesa, nacionalnih i komparativnih politika, međunarodnih odnosa, političkog ponašanja, komunikacijskih i medijskih procesa, javnih politika i političkog upravljanja, te političke povijesti, projiciranja i vođenja političkog razvoja. Svaka je od tih grana već više od bar pola stoljeća sklonija posebnom predmetnom i tehničkom zatvaranju u vlastitu školjku ne samo spram drugih društvenih i humanističkih znanosti, i ne samo spram cjeline političke znanosti, nego i osobito spram preostalih njezinih grana ili barem većeg broja njih koje su joj “manje srodne”. To može biti razumljivo u razdobljima intenzivnih nastojanja da grana ili čak ogranak (u posljednje vrijeme to je jako izraženo u tzv. “tranzitologiji” i ekonomskoj teoriji demokracije, a otprije u nekim aspektima komparativistike, međunarodnih odnosa, političke teorije, upravljanja i političkog ponašanja)

¹ Strpić (2001.a), (2001.b), (2001.d). Iako društvene znanosti nisu eksperimentalne, ova je moja pokazna vježba imala neke karakteristike eksperimenta u prirodnim znanostima. Gotovo mjesec dana prije nego što je i George W. Bush znao da će morati radikalno promijeniti svoju ekonomsku politiku, a isto toliko prije objavljivanja odgovarajućih ekspertiza najuglednijih američkih ekonomista, objavio sam 23. rujna svoju nešto raniju prognozu da neće biti velike svjetske ekonomske krize koju je npr. reprezentativni američki ekonomski tjednik *Businessweek* najavljivao još 24. rujna. Pokazao sam zašto, posve egzaktno izvedeno, američki ekonomisti imaju potpuno pravo u svom ekonomskom zaključivanju – kada bi se radilo o potpuno ekonomskom svijetu, kakav etablirana ekonomska znanost uvijek pretpostavlja. Politološki i političko-ekonomski izvedeno, međutim, posve je nevjerojatno da bi baš sada nastala svjetska ekonomska kriza, jer će antiteroristička koalicija, a napose SAD morati voditi politiku *Big Governmenta*, politiku velike mreže državne vlasti koja će nositi i harmonizirati *Veliki nacionalni napor* u svim javnim politikama. U vremena kada se vodila takva politika još nikada u povijesti nije nastala velika svjetska kriza. Dapače, od Roosevelta, kada je termin *Big Government* i nastao, takva je politika vođena upravo radi izlaska iz već postojeće krize. Na moje veliko zadovoljstvo, poznati profesor ekonomije s Harvarda i Hoover Instituta, Robert J. Barro, u *Businessweeku* od 1. listopada objavljuje komentar pod naslovom “Zašto će se privreda SAD ponovo uzdići” u kojemu najavljuje američku politiku deficitarnog budžetskog financiranja. Nešto slično, ali opreznije, čine i chikaški nobelovac Gary S. Becker, 22. listopada, te bivša Clintonova ekonomska savjetnica Laura d’Andrea Tyson s Berkeleya, koja je kritičnija spram Bushove budžetske politike, 29. listopada u istom tjedniku. No sve to još ne čini i *Big Government*; neka vrsta ekonomskog intervencionizma i anticikličke politike pri nailasku recesije zapravo se podrazumijeva. Ali, ipak, 15. listopada u istom tjedniku poznati nesveučilišni ekonomski ekspert i publicist Robert Kuttner objavljuje tekst pod naslovom: “Privreda treba više *Big Governmenta* – sada”!

izbore samosvojniji specifični profil, ili pak u razdobljima relativnoga društvenoga mira i istraživačke rutine. Ali Lowijeva upozorenja, ako malobrojna prijašnja i nisu bila dostatna, jasno ukazuju da su takva vremena prošla.

Ubuduće doista svaka grana političke znanosti mora računati s time da će svoje disciplinarno priznanje i istraživačku uspješnost moći postići samo jasnom predmetnom i metodologijskom povezanošću sa svim drugim granama, ne samo s političkom ekonomijom – a i s teorijskom i empirijsko-istraživačkom osnovom politologije u cjelini. Gotovo jednako toliko, osobito u radu na novoj temeljnoj paradigmi, morat će voditi računa o napretcima i u svim drugim društvenim i humanističkim znanostima (Strpić, 1997., 1998., 2000.).

Agenda za novu globalnu političku ekonomiju

Svojim pogledom, stalno usmjerenim dijelom i na političku ekonomiju, osobito globalnu, Th. Lowi, iako ekspert američkih političkih institucija, upravo tako i čini. Osobito u svom koautorskom radu o “negativnom kapitalu” (Keller *et. al.*, 2000.). Lowijev koncept “negativnog kapitala” zasniva se na svojevrsnom prevrednovanju i kapitalizaciji ekoloških eksternalija, te prirodnoga kapitala kao društvenoga, osobito u tržišno i demokratski nerazvijenim zemljama. Ideja je izvrsna kao politički cilj, ali u političko-ekonomskoj promjeni koja je nužna za njezinu realizaciju, ekonomski problem je uvijek ono što se kod Lowija čini tek tehničkim pitanjem: kako izvesti skupi inovativni skok sa stare troškovne i cjenovne razine konkurencije na novu. Problem je redovito rješavan onda kada se to baš moralo, pri izlascima iz velikih svjetskih kriza u velikim ciklusima (Schumpeter, 1939.), pitanje je samo iz kojeg će fokusa, kada i kako doći rješenja. Zbog višestruko specifičnog oblika aktualne krize ono će ovoga puta vjerojatno biti nešto drukčijeg tipa od uobičajenog u posljednjih 200 godina.

Aktualnu, uistinu političko-ekonomsku globalnu krizu bolje ćemo razumjeti sa Schumpeterom i kao odraz iskrivljenoga izlaza iz krize 1929.-1945. kroz dugi poratni boom i vladavinu kroz mreže *Big Governmenta*, koji je rezultirao produljenom velikom stagflacijskom recesijom 1971.-2001. (Slično je rezonirao i Hayek). Pogotovo ako to povežemo s Braudelovim (1979.: 87) upozorenjem o vjerojatnom prijelomu stoljetnoga trenda na prijelazu milenija, te s Polanyijevom (1944.: 23-40) dijagnozom uzroka sloma prve globalizacije u XIX. stoljeću. Tako, uz Lowijev apel, unutar ovih koordinata dobivamo hitnu globalnu političko-ekonomsku istraživačku agendu za početak milenija.

Koncepcija “negativnog kapitala”, koja bi u tim istraživanjima mogla biti jedna od produktivnijih, zamislio sam nešto drukčije u svojim istraživanjima 1982.-1986. (Strpić, 1986.), u analizi “države primitivne akumulacije”. Tada sam pokušavao pokazati da se profiti podržavljenih poduzeća dijelom eksternaliziraju i ostvaruju izvan privrede, kroz konkurenciju na političkom tržištu. Podržavljeni (i naoko besplatni) društveni kapital tada funkcionira kroz prividnu “konkurenciju lijenosti” koja i u cjelini profita i razvoja dovodi do nižih rezultata od mogućih. U najrazvijenijim suvremenim tržišnim privredama proces reprodukcije društvenoga kapitala unekoliko je obratno strukturiran: i tu se dio društvenoga kapitala (nacionalnih i svjetskog) besplatno privatno koristi, ali su u biti društveni profiti jednim dijelom “eksternalizirani” kroz privatne. Postići uravnoteženiju

strukturu kapitalističkoga procesa kroz uobičajene procedure političke regulacije iznimno je teško, ako ne i neposredno nemoguće. Tu se slažem s Lowijem, ali je upravo to područje za inovativna istraživanja.

Dijelom će se ova istraživanja barem tehnički morati voditi upravo na području obilježenom “ekonomskom teorijom demokracije”, o kojoj Lowi umnogome s punim pravom govori kao o ekonomskoj ideologiji. I to područje morat će proći kroz procese temeljitoga politološkoga reutemeljivanja i ponovnoga teorijskoga “preoravanja” Moderne u cjelini, ali sada s urgentnim aplikativnim teorijskim interesom. Ideja u cjelini razmjenski utemeljene političko-ekonomske zajednice kao *Commonwealtha* Thomasa Hobbesa (Hobbes, 1651.) (Strpić, 1996.) još uvijek je i na nacionalnom i na globalnom planu ono najbolje čime politička znanost raspolaže. U odgovoru na izazov agende nove globalne političke znanosti i nove političke ekonomije, koji nam je dobacio Theodor Lowi, u nužnim teorijski fundamentalnim istraživanjima za urgentne političke, političko-ekonomske i ekonomske svrhe – mislim da bi trebalo poći od nje.

Literatura

- Barro, Robert, 2001.: Why the U.S. economy will rise again, *Businessweek*, 1. listopada
- Becker, Gary S., 2001.: Don't be surprise if the recovery is rapid, *Businessweek*, 22. listopada
- Braudel, Fernand, 1992. [1979.]: Ekonomija-svijet prema vremenskim podjelama, u: *Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV. do XVIII. stoljeća*, 3. svezak, August Cesarec, Zagreb
- Conrad, J. i dr., 1909.-1911.: *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, 4. Aufl., G. Fisher, Jena
- D'Andrea Tyson, Laura, 2001.: Why Bush's stimulus package will leave the U.S. weaker, *Businessweek*, 29. listopada
- Hobbes, Thomas, 1979. [1651.]: *Leviathan*, Macpherson C. B. (ur.), Penguin, Harmondsworth
- Keller, W. / Lowi, Th. / Gendlin, G., 2000.: Negative Capital and the Wealth of Nations, *International Studies Perspectives* I
- Kuttner, Robert, 2001.: The Economy needs more Big Government – now, *Businessweek*, 15. listopada
- Lowi, Theodor J., 1979. [1969.]: *The End of American Liberalism: The Second Republic of the United States*, Norton, New York
- Lowi, Theodor J., 2001.: Our Millennium: Political Science Confronts the Global Corporate Economy, *International Political Science Review*, (22)2
- Lowi, Theodor J. / Ginsberg, Benjamin, 1995.: *American Government: Freedom and Power*, Norton, New York
- Polanyi, Karl, 1999. [1944.]: *Velika preobrazba: Politički i ekonomski izvori našega vremena*, Jenzenski i Turk, Zagreb
- Rodrik, D., 1996.: Understanding Economic Policy Reform, *Journal of Economic Literature* 34, 1

- Rostow, Walt W., 1990.: *Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present. With a Perspective on the Next Century*, Oxford University Press, New York/Oxford
- Schumpeter, Joseph A., 1939.: *Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process*, McGraw-Hill, New York/London
- Strpić, Dag, 1986.: Kapital i rad u SFRJ, *Naše teme*, (30)6
- Strpić, Dag, 1996.: Fašizam, antifašizam i političko-ekonomski ciklusi, u: *Antisemitizam, holokaust, antifašizam, Židovska općina*, Zagreb
- Strpić, Dag, 1997.: Fields in Political Science, *Politička misao*, (34)5
- Strpić, Dag, 1998.: *Promjena*, FPZ, Zagreb
- Strpić, Dag, 1998.a.: The Issues for 1999 and Paradigms for the Millenium, *Politička misao*, (35)5
- Strpić, Dag, 2000.: Globalization: Croatian Point of View, *Politička misao*, (37)5
- Strpić, Dag, 2001.: Politička ekonomija – ekonomija – politologija, *Politička misao*, (38)2
- Strpić, Dag, 2001.a.: Zašto velike ekonomske krize neće biti, *Slobodna Dalmacija*, 23. rujna
- Strpić, Dag, 2001.b.: Doba Velikog napora: O čemu ovisi izlazak iz recesije, *Slobodna Dalmacija*, 5. listopada
- Strpić, Dag, 2001.c.: Politička ekonomija na sveučilištima u svijetu: Teorija, povijest i analiza političko-ekonomskih poredaka, njihova razvoja i razvojnih politika – kako se predaje u svijetu, u: Medić, Đ. Š. / Ferenčak, I., (ur.), *Uloga povijesti ekonomske misli u nastavi na fakultetima društvenih znanosti u Hrvatskoj*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek
- Strpić, Dag, 2001.d.: Političko-ekonomska analiza za početak novog milenija: Uz probleme primjene povijesti političko-ekonomske misli i kompleksne političko-ekonomske povijesti u operativnoj političko-ekonomskoj analizi, uvodno izlaganje *Druge znanstvene konferencije katedri za ekonomsku teoriju ekonomskih fakulteta u Hrvatskoj*, 4. listopada 2001., neobjavljeno

Dag Strpić

*REFOUNDATION THROUGH POLITICAL ECONOMY: NEGATIVE
CAPITAL AND NEW GLOBAL POLITICAL SCIENCE*

Summary

Th. Lowi 1969 marked the end of an “Big Government” era in American politics and theory. In 2001 he announces the end of fundamentalist laissez-faire approach in recent politics and theory, especially in the field of globalization and world corporate system. He argues that political science with political economy has a better understanding of these processes and phenomena than economics without political economy. The author of this note accepts “Lowi’s challenge” and formulates with him an “agenda for a new global politics” and an “agenda for a new global political economy”. He refers on a few recent articles and a book of his own, where he already has done it, and also reminds of his immediate and accurate politico-economic forecasting of the actual change in American politics after terrorist attack on USA, and the absence of a great economic crisis, which leading American economists realized only a few weeks later.

Key words: political science, political economy, state, globalisation, economic crisis

Mailing address: Faculty of Political Science, Lepušićeva 6, HR 10000
Zagreb. E-mail: e-mail: dstrpic@media.fpzg.hr